

IANCU FLONDOR, UN ARHEU JIGNIT

ION FILIPCIUC

Iancu Flondor, an Offended Archaeus

(Abstract)

The following article proposes a suggestive paradigm of the events that took place in Bukovina from its annexation in the spring of 1775 until its union with the Kingdom of Romania in the autumn of 1918. The author uses several documentary passages signed by Nicolae Iorga, Sextil Pușcariu, Ion Nistor, D. Marmeliuc, Sever Zotta and Iancu Flondor, attempting to show a significant connection between the decapitation of the Moldavian voivode Grigore Ghica III, in October 1777, by the Turks, and the removal of Iancu Flondor, in April 1919, by his opponents from the political scene of Bukovina after the union. The lines about Archaeus (aka the vital force of the universe) from a manuscript written by Mihai Eminescu are invoked to prove a *constant* in the Romanian history: the sacrifice of those who have dedicated their thoughts and deeds to the fulfilment of the ideal of truth, freedom and welfare in the life of the Romanian people.

Keywords: Bukovina's annexation, Moldavian voivode execution, vassalage, loyalism, revolution, marching of Romanian troops into Bukovina, Major Anton Ionescu, Lieutenant Ilie Lazar, General Jacob Zadik, Iancu Flondor, decree-law.

Când răsfoim paginile din memoriile istoricului Nicolae Iorga, din timpul Primului Război Mondial, observăm că savantul are adesea oaspeți basarabeni, ardeleni și bucovineni, care își spun necazurile și-i cer sfaturi sau intervenții pentru câte o cauză mai încălțită. Așa se întâmplă și cu demersul lui Iorga pe lângă regele Ferdinand, pentru a trimite trupe în ajutorul bucovinenilor. Drept omagiu, la întoarcerea de la București, în ziua de joi 2 decembrie, bucovinenii oferă un dîneu profesorului și-i povestesc cele petrecute în capitala României eliberate: „Delegația bucovineană a sosit joi, cu trenul de 2 la Iași, unde a luat o masă comună la care a participat și d. Iorga și cei doi ofițeri englezi detașați pe lângă Divizia a 8-a din Bucovina”¹. Și încă o mărturie din aceeași pană: „2 Decembre 1918. La ceaiu,

¹ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 20, marți, 7 decembrie 1918, p. 3.

Bucovinenii povestesc împrejurările Unirii cu România. Bodnărescu face tineretului, cu Sextil Pușcariu în frunte, un loc mai mare decât știam”².

Bucovinenii și Iorga aveau ce-și povesti, căci istoricul a călătorit de mai multe ori prin Bucovina, ba chiar prin 1910 o fost întors din drumul către Cernăuți, oprit în gara din Ițcani, unde îl așteptau să-i facă o primire sărbătorească liceenii din Suceava.

Firește că savantul a fost inspirat de istoria Bucovinei și de soarta mașteră a românilor din această „veselă grădină”, din cât că adesea abia își stăpânește amarul: „Neam părăsit la răscrucea furtunilor care bat aici din veac în veac și vor bate totdeauna în aceste locuri de ispititor belșug și de trecere a oștilor. Copil al Romei, pierdut în pustiul veșnic înnoit al barbarilor. Așa de puțini între așa de mulți. Cu frații la celălalt capăt al Europei și cu străini de noi în toate părțile. Apți pentru cea mai înaltă civilizație și siliți de a trăi de la o bejenie la alta. Oricare alții s-ar fi risipit în lume. Pentru mai puțin se părăsesc și cele mai dulci patrii. Noi am rămas. Cu sabia în mână de strajă la toate zările, iar când s-a frânt o clipă, ca să se lege din nou, tainic, oțelul, am întins brutalității lama subțire a inteligenței noastre. Și iată, suntem tot acasă”³.

Și totuși, cea mai trainică impresie bucovineană o păstrează Iorga din copilărie, însemnată în *Cea dintâi învățătură*: „Un colț din această Bucovină l-am găsit și eu cândva, mergând cu mama și fratele pentru nu știu ce rugăciune sau mulțumită de îndurare, la Sfântul Ioan de la Suceava, negru și lucios de mir în racla lui de argint, și aud încă în urechi adâncile răsunete ale străvechiului pod de lemn acoperit prin care ajungea cineva în orașul domnesc, a cărui sfântă taină nimeni nu venia să mi-o spuie. Dar simțul pentru o bucată de țară pierdută, pentru un Domn omorât, așa cum zicea Kogălniceanu, pentru o mare nedreptate pe care a suferit-o neamul meu de la oameni lacomi și răi, acesta pătrundea în mine prin cetirea, ușurată de un atât de frumos tipar, a foilor în care se făcea și socoteala banilor cu cari se câștigase de Nemți îngăduința Grecilor cari trebuiau să tacă. Am avut astfel, fără să știu ce va trebui să fac cândva cu dânsa, și noțiunea materiei istorice imediate, a cunoștinții directe”⁴.

Interesant cum din „procesul dureros și fecund al nenorocirii” unui neam Iorga nu era bântuit de o prea vestită faptă de vitejie, ci doar de descăpățânarea voievodului Grigore Ghica al III-lea, ca o pecete însângerată într-o filă smultă din istoria poporului român. Și copilul acela, venit din plaiurile Botoșanilor, citea înfiorat din broșura tipărită de Mihail Kogălniceanu la anul 1875: „Partea ocupată a Moldovei întrece în îmbelșugare și valoare toată cealaltă parte a țării. Locuitorii Moldovii cer cu stăruință ca Poarta să-i apere în contra unei pierderi atât de importante.

² N. Iorga, *Memorii*, II, Însemnări zilnice între maiu 1917 – martie 1920, București, Editura „Națională”, Ciornei, 1931–1939, p. 131.

³ N. Iorga, „Cetind istoria românilor”, în „Neamul Românesc”, 1940, nr. 137.

⁴ N. Iorga, *O viață de om...*, vol. I, Chișinău, Editura Universitas, 1991, p. 13–14.

Moldovenii se află în mare neliniște, ce mijloace să afle pentru a înlătura pericolul, dacă să lucreze ei singuri cu înseși puterile lor pentru a lor scăpare, sau dacă, nefiind apărați de suzeranul lor, să alerge la o altă putere străină”⁵.

Voievodul Grigore Ghica arăta... „Porții că Austria nu se mai mărginea a cere un singur drum spre a uni Galiția cu Pocuția, că ea zilnic își sporea pretensiunile, și-și întindea ocupațiunea, sărind din Valea Moldovei în valea Siretului și din valea Siretului în aceea a Prutului, și din aceea a Prutului în aceea a Nistrului, trăgându-și astfel un hotar din Ardeal până sub zidurile Hotinului, și de trei ori strămutându-și pajurile, și de trei ori împlântând ghiarele lor mai adânc în trupul nenorocitei Moldove!”⁶

Asasinarea voievodului Grigorie Ghica a fost cerută de austrieci către Sublima Poartă, căci iată sugestia: „O remunerațiune ce s-ar da lui Ghica, când afacerea va fi regulată, ar fi o cheltuială zadarnică și fără folos, și anume cu atât mai mult, fiindcă acest grec fals și necredincios, pentru orice bunătate ale Maj. Lor, fără îndoială nu putem aștepta alta decât ingratitudine. De altă parte, considerând cum lumea îl judecă aci, nu va fi greu în viitor, dacă el ar merge cu nerușinarea până a arăta într-una ori altă afacere vro purtare neplăcută, sau a-l face să tremure de frica pedepselor, pe care am îndemna Poarta să i le dea, sau a-l face ca *via facta* fără a intra cu Poarta și în această privință în vrun deosebit impegno, să simțească cea mai înaltă dizgrație!”⁷

Dizgrația s-a împlinit în noaptea în care, la Cernăuți, se petrecea în urma jurământului prestat de proaspeții supuși ai împărătesei Maria Theresia. Iar spre încredințarea pentru uciderea voievodului moldav, călăii năimiți de pașa din Beilicul Iașilor i-au scufundat capul într-un ciubăr cu slatină și l-au trimis până a nu răsări soarele, în dimineața zilei de luni, 13 octombrie 1777, la Stambul, sultanului de la Sublima Poartă.

Dintre cărturarii bucovineni care au scris rânduri izbăvitoare cu Grigore Ghica, tocmai în zilele când Bucovina se desprindea din gheara austriacă, va trebui să-l invocăm pe Sever Zotta, cu paginile despre *Desrobirea Bucovinei*: „La Cernăuți s-a proclamat în mod solemn și în mijlocul unei însuflețiri extraordinare ștergerea pentru vecie a hotarelor cari despărțeau de 144 de ani Bucovina, această improvizație diplomatică a Habsburgilor, de străvechea și neînvinsa Moldovă.

Ocupată de trupele austriace în august 1774, după o pregătire diplomatică pe cât de șubredă, pe atât de imorală sub pretextul de a feri acest colț de țară al Moldovei de excesele eventuale ale unei plebe desfrânate „*liederlichte gesindel*”, ce s-ar putea ivi de pe urma retragerii trupelor rusești, ea fu cedată în mod formal de către cine n-avea dreptul să o cedeze în 22 aprilie/5 mai 1775, unuia care și mai puțin avea dreptul să o reclame.

⁵ Depeșa lui Ghica Vodă către Poartă, citată de Thugut în 4 ianuarie 177, în *Răpirea Bucovinei după Documente autentice*, București, Stabil. Litho-Typogr. Socecu, Sander, Teclu, 1875, p. 2.

⁶ *Ibidem*, p. 9.

⁷ *Ibidem*.

Poarta n-avea dreptul să o cedeze pentru că unul dintre elementele constitutive ale unui raport de vasalitate este îndatorirea de a menține și apăra integritatea teritoriului țării închinată.

Austria n-avea dreptul să o reclame pentru că niciodată Moldova sau vreo parte din ea n-a fost sub stăpânirea Casei Habsburgilor, iar preținsele drepturi deduse dintr-o stăpânire vremelnică a regelui Sobiețchi nu putea să fie luate în serios, considerând că nici Habsburgii n-au moștenit drepturile Coroanei Polone, nici aceasta nu s-ar fi putut bizui pe drepturi izvorâte dintr-o simplă și trecătoare operațiune militară cu un alt obiectiv decât Moldova.

Conștiință de slăbiciunea argumentelor sale diplomatice, Austria a recurs nu numai la parodia înaintării clandestine a semnelor de hotare spre a nu trezi bănuiala Porții, dar și la mituirea anturajului Sultanului, păstrând pentru deliciul posterității un cont exact de 16 888 fiorini și 31,12 kreutzer!

Un adevărat *documentum infamiae*.

Spre onoarea Casei Habsburgice, trebuie însă să recunoaștem că nu ușor s-a hotărât Împărăteasa Maria Theresia să cedeze îndemnurilor seducătoare ale miniștrilor și în sufletul ei pare să fi avut loc o luptă grea între preceptele moralei și cerințele rațiunii de stat, „afacerile moldovenești – scrie ea – în cari n-avem deloc dreptate..., mărturisesc nu știu cum vom ieși din încurcătură, cu greu în mod onorabil, și aceasta mă doare nespuse de mult...”.

Se poate un strigăt mai dureros al unei conștiințe imperiale torturate? Se poate o mai categorică condamnare a unei fapte imorale? Și totuși, împinsă de instinctul atavic al Habsburgilor de a-și mări imperiul cu orice mijloace, a cedat și, trecând peste drept și morală, peste limbă, lege și obiceiuri, peste hotare scumpe și morminte sfinte, ea a ridicat pajurile bicefale în Ierusalimul românismului.

Abia doi ani după comiterea acestei crime istorice, în 1/12 octombrie 1777, Austria a îndrăznit să ia noilor supuși și jurământul de fidelitate convenit. El se lua în toată țara de către reprezentanții guvernului, iar în Cernăuți de către însuși comisarul imperial, înconjurat de alaiul trebuincios pentru producerea unui entuziasm artificial. Au urmat banchete, iluminatăii, salve de tunuri și, în sfârșit, dansuri și beții până la miezul nopții. Austria felix!

Pe când încă petrecherile de bălciu oriental erau în toiul lor, în aceeași duminică de 1 octombrie, între orele 7 și 9 seara, la Iași, adevăratul Domn al Bucovinei, Grigore Ghica, își dădea nobilul suflet pentru că îndrăznise să-și facă până la capăt datoria față de țară și neam. Zguduitoare coincidență, menită să pună în adevărata ei lumină valoarea jurământului din Bucovina.

De altfel, nici aceasta nu era cu totul după placul Austriei. Boierii, mazilii și preoții din Moldova, cari aveau moșii în Bucovina (86, 16 și 8), lipseau în cea mai mare parte: 33 de boieri, 5 mazili și 7 fețe bisericesti, iar la Uidești, lângă Suceava, se întâmplase chiar ceva ce dădea mult de gândit. Preotul Andrei trebuia să fie aproape împins de către un husar ca să intre în biserică spre a ceti norodului adunat formula jurământului. Când însă trebuia să o citească, el scoase o „carte” și zise că

„nu cunoaște alt jurământ decât cel scris în cartea aceasta”. Atunci ordonă ofițerul norodului să jure fără preot. Acesta se supuse, însă numai „necuviincios și silit”.

A doua zi, preotul Andrei respiră aerul curat al Moldovei. Grigore Ghica și Andrei din Uidești, ce figuri luminoase ale istoriei noastre naționale! Vodă și popă, uniți în gând, credință și suferință! Buzdugan și Cruce, ce frumoasă încrucișare de embleme în stema demnității naționale și cât de superioare din punct de vedere etic celelalte steme cu pajura bicefală privind cu ochi lacom spre țările Române! Ce-a urmat se știe. Multă civilizație și puțină cultură. Multe școli și puțină școală. Multe onoruri și puțină onoare.

Se desnaționalizează cu blândețe, dar cu sistem.

Întâi trebuiau să cadă cetățile seculare ale vieții culturale române: mănăstirile. Din 36 mănăstiri și schituri s-au lăsat numai 4! Apoi a venit rândul boierilor, cari reprezentau o supărătoare tradiție de mândrie și independență moldovenească. Desființarea lor fiind imposibilă, li s-a aruncat în spate o nouă clasă boierească, creată din rândurile arendașilor și negustorilor greci și armeni. În sfârșit, a venit rândul țăranilor doritori de progres cultural național și independență economică, din rândurile cărora începuseră a se ivi oameni cari, nefiind legați, în aceeași măsură ca boierii de pământul lor strămoșesc, puteau să devină și mai periculoși. Li s-a contrapus deci alți țărani, de altă limbă, cari, oriunde se ridica un glas românesc, îi răspundeau în rutenește.

Când însă și acest sistem a dat greș, când românii și rutenii începuseră să-și împartă cercul lor de acțiune spre a nu peri deopotrivă, când pe orizontul românismului se desemnau conturile unei noi biserici naționale, cea a strânsei legături între toate clasele românești spre atingerea unui singur scop, binele națiunii, când un George Popovici strigă la Viena și Budapesta drepturile imprescriptibile ale românismului și un Iancu Flondor aruncă în plină dietă guvernatorului cuvintele: „Aș fi mândru dacă învinuirea că sunt iredentist ar fi meritată”, atunci și-a scuturat penele pajura bicefală, și-a ascuțit ciocurile și a venit cu ultima lovitură:

Naționalism! Ce-i asta? Teorie învechită!

Acum alte chestiuni frământă popoarele, chestiuni sociale, vitale, de ordin economic și e păcat de vreme de a ne ocupa de chestiuni secundare, ca acea a Tricolorului național persecutat, a menținerii caracterului național al bisericii strămoșești și altele. Jos visătorii! Jos romantismul steril! Jos toate sentimentele și ideile înalte, etice și morale, altruiste! Țăranului nu-i trebuie acest bagaj de concepții abstracte, îi trebuie mămăligă, iar cărturarului leafă și iar leafă! Doctrina aceasta – dacă se poate înjosi cuvântul acesta savant punându-l în raport cu cele mai brutale instincte omenești –, lansată la Viena de ministrul Körber prin celebrele cuvinte „o picătură de oloi social”, de fapt o mare de otravă socială, cu scopul de a prelungi viața împărăției prin derutarea popoarelor de la chestiuni naționale arzătoare, a avut în Bucovina îndrăzneala să-și îmbrace goliciunea morală cu sumanul cinstit al democrației.

Ca unelte pentru punerea în aplicare a acestei „doctrine” în biata Bucovină au fost destinate un nume mare, cu o inteligență modestă, guvernatorul prințul Hohenlohe, cunoscut la Viena sub porecla „der rote Prinz”, și un nume modest, cu o inteligență

mare, însă cu o ambițiune nemărginită, Aurel Onciul. A început învrăjbirea boierilor și cărturarilor și smintirea țăranilor. S-a lovit cu un cinism unic în istoria politică modernă din acest colț al Europei, în tot ce era românului mai sfânt, de se clătina catapeteasma bisericii naționaliste în temelie. S-a recurs până și la ajutorul neamurilor străine spre a pune în locul unei mișcări naționale conștiente și curate, condusă de oameni desinteresati, un pumn de oameni cointeressați, fără scrupule și fără nici un Dumnezeu în sufletele lor.

După o luptă scurtă, pe la 1903, cei cari nu puteau să răspundă cu aceleași arme urei și hulei au fost învinși. „Doctrina” a triumfat, naționalismul a dispărut. A urmat o eră de îmbogățire individuală și de sărăcire generală. Băncile populare, înființate cu o trudă biblică de răposatul Grigore Filimon, erau pe calea bancrutei, pe când țărănimea înșelată privea desnădăjduită în zare așteptând un mântuitor...

Așa a intrat Bucovina în război și spre ispășirea păcatelor tuturor, de voe sau fără de voe, ea a fost crunt încercată prin trei invaziuni și trei retrageri. Românii, parte s-au luptat, nu pentru Austria și mai puțin pentru Ungaria, dar din instinct războinic pentru dreptatea cea mare pe care moșii și strămoșii lor totdeauna din luptă o așteptau, parte nu ținu să-și manifesteze nemulțumirea, frângând sabia primită din mâni viclene, parte s-au răsbunat, ridicând-o în contra asupritorilor seculari.

În mijlocul acestui haos de lupte, pribegiri și răsbunări, de focuri, prădăciuni și devastări, un om stătea neclintit la locul lui pe ruinele fumegânde ale averii sale, neînfricoșat nici de bandele bolșevismului, nici de bănuiala și răsbunarea cătanelor de atâtea ori victorioase, și veghea, ajuta, intervenea, administra și amenița cu riscul continuu al vieții sale. Și de mirat: nici țarismul, nici bolșevismul, nici armatele Kaiserului, nici cele ale Împăratului, nime nu îndrăznea să se atingă de acest om curios, care nu se temea de acest apostolat în pustiu al unei credințe sfinte, nestrămutate. Când însă capetele pajurei bicefale căzuseră obosite pe piepturile lor, când ghearele hrăpărețe se întinseră în convulsii de agonie, acest om curios fu cuprins de o nespusă fericire și sunând de pe ruinele castelului său din buciumul redeșteptării naționale, porni spre Cernăuți și ridică pe turnul primăriei tricolorul în locul pajurei adormită spre vecie.

Grigore Vodă, dormi în pace!

Ultimul boier al Bucovinei Tale Te-a răzbunat. [...] ⁸

Sever Zotta

Așezarea în ordine cronologică a intrării trupelor române în Bucovina se impune:

1. miercuri, 24 octombrie/6 noiembrie – pe la punctul Ițcani urcă spre orașul Suceava maiorul Anton Ionescu, în fruntea unui pluton de 48 de grăniceri, iar proclamația sa e tipărită în 300 de exemplare și afișată pe zidurile clădirilor din orașul Suceava, cu îndemnul ca „de azi înainte graniță între români să numai fie”;

⁸ „Evenimentul”, Organ al Partidului Conservator, Iași, anul XXVI, nr. 230, sâmbătă, 17 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 1.

2. miercuri, 24 octombrie/6 noiembrie – pe la Cornu Luncii, din stânga râului Moldova, trece spre orașul Gura Humorului generalul Constantin Niculcea, însoțit de sublocotenentul Traian Roșu, în fruntea ostașilor din Regimentul 15 Infanterie Fălticeni;

3. joi, 25 octombrie/7 noiembrie – ostașii români din Regimentul 16 Infanterie Fălticeni, ajung cu trenul în Câmpulung Moldovenesc, unde colonelul Gologan afișează o proclamație, și, peste un ceas, în Vatra Dornei;

4. vineri, 26 octombrie/8 noiembrie – pe la punctul de vamă română-austriacă Mihăileni vine Regimentul 29 din Dorohoi și intră în orașul Siret, instaurând administrație românească;

5. sâmbătă, 27 octombrie/9 noiembrie – pe la punctul Noua Suliță pășește spre Cernăuți sublocotenentul Ilie Lazăr cu Compania de honvezi români din Regimentul 8 Logoj, din care se alcătuiesc gărzi, dimpreună cu militari bucovineni demobilizați; iar proclamația generalului Iacob Zadik, lansată dintr-un aeroplan românesc peste orașul Cernăuți, pecetluiește revoluția română din Bucovina. Așadar, în patru zile, cinci orașe din Bucovina erau sub ocrotirea trupelor române chemate să apere locuitorii pașnici de abuzurile răufăcătorilor, dezertori sau bolșevici; s-a acționat fără nici o coordonare, la chemarea populației din aceste orașe așezate în cruce în spațiul Bucovinei istorice, însă manevrele trupelor s-au desfășurat impecabil, ca și cum ar fi fost comandate din umbră de un bun strateg.

Sextil Pușcariu se va întreba peste un timp: „A fost de fapt o revoluție? Cred că da, căci mișcarea tumultuoasă din septembrie și octombrie, deși sângele începuse să înceteze de a mai curge, are cele mai caracteristice înfățișări revoluționare. Între acestea, cu deosebire două mi se par mai hotărâtoare chiar decât sângele vărsat, incendiile, dezordinea și anarhia, semnele concrete și deci mai aparente ale unei revoluții. Aceste aspecte sunt: prefacerea maselor docile, inerte și inconștiente de stațiți în actori principali, cu roluri decisive ale noii piese ce se joacă; în fruntea lor apare omul providențial care regizează aceste mase”⁹.

„În Bucovina, acest om providențial a fost Iancu Flondor. Fără revoluție, el ar fi trăit probabil retras la moșia sa, dezgustat de politica pe care o făceau alți români cu care pornise în tinerețe o acțiune de regenerare a vieții politice. Fără Iancu Flondor, revoluția din Bucovina sunt convins că n-ar fi reușit”¹⁰.

O întâlnire a lui Iancu Flondor cu fostul guvernor al Bucovinei ilustrează suficient de clar caracterul pașnic al revoluției bucovinene: „Într-un delir de entuziasm, poporul rostește pentru unirea cu Regatul. De acolo, Iancu Flondor pleacă în capul mulțimei la palatul guvernatorului cerând predarea puterii executive. Guvernatorul încearcă să câștige timp răspunzându-i că nu-i poate satisface cererea fără să

⁹ Sextil Pușcariu, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefată de Ion Bulei, București, Editura Minerva, 1978, p. 328.

¹⁰ *Ibidem*, p. 330.

raporteze întâi «locului mai înalt». Atunci Flondor îi răspunde: «Lăsați astea. Locul cel mai înalt suntem astăzi noi, delegații națiunii române»¹¹.

Și constatarea generalului Iacob Zadik, comandantul Diviziei a 8-a, care ajunge în miezul zile de luni, 11 noiembrie 1918, în Cernăuți și, răspunzând cuvântului de bun venit rostit de Iancu Flondor, reamintește tragedia Voievodului Grigore Ghica al III-lea (28 septembrie 1774 – 1 octombrie 1777): „Pentru despărțirea Bucovinei de Moldova a trebuit să se verse sânge, a trebuit să cadă cap de Domn; pentru recăștigarea ei însă n-a curs niciun pic de sânge”.

O pagină memorabilă va scrie și istoricul Nicolae Iorga despre omul politic: „IANCU FLONDOR. Cu voia cui vorbește de Iancu, cavalier de Flondor, după dreptul creat de Austria, împărțitoare de titluri nobiliare pentru vânjoșii noștri mazili și boieri, cari astfel să fie ispitiți la noul loialism, vom scrie aici simplu, ca pe bunele vremuri moldovenești, când nu era nevoie de altă „cavalerie” decât a vitejiei strămoșești și de nici un „von” nemțesc pentru a se ști de unde vine cineva cu moșia: Iancu Flondor. [...] În zilele când o mare parte din fruntașii Bucovinei românești rătăcesc în pribegie, când atâta vlagă a țerii e oprită supt steagurile capitulării, când rutenismul ucrainean întindea o mână lacomă până la Suceava și avangarda sa obșnuită a bolșevismului prădalnic începea hâda operă a jafului, din nou românismul din jurul mormintelor românești s-a strâns în jurul lui Iancu Flondor și voința celor din cripte prin glasul lui a chemat oastea României liberatoare. Cu aleasă recunoștință mulțumim omului întreg și neînfricoșatului Român”¹².

Același Nicolae Iorga, spre a nu leza ambițiile politice ale mai tânărului său coleg de trudă prin labirintul istoriei românilor, în articolul „Unul dintre întregitorii Moldovei”, din „Neamul Românesc”, definea direcțiile în care profesorul Ion Nistor a luptat pentru Unirea Bucovinei cu Regatul României: „Nistor a lucrat în trei direcții pentru Unirea de astăzi: Întâi, el a dat, ca istoric și ca profesor de gimnaziu, pe urmă de universitate, românismului din Bucovina o încredere în sine pe care străinii nu izbutiră a o slăbi [...] Al doilea, pentru ca această conștiință să producă o luptă și această luptă să capete adevăratul ei organ, el s-a ridicat împreună cu Pușcariu pentru a curăța atmosfera morală de otrava înăbușitoare a onciulismului, deprins a pacta cu dușmanii noștri naționali, numai să-și atingă scopurile de partid. Și această operă de renovare politică a educat pe cei mai autorizați dintre tinerii care și-au pus viața în joc pentru ca să dea întreaga Bucovină neamului lor. În a treilea rând, Nistor, în deosebire de alții, a îndreptat de la început, hotărât spre noi, pe bucovineni, prea mult deprinși a-și căuta mântuirea la Viena”¹³.

Numai că N. Iorga face abstracție de loialitatea exprimată de Nistor față de monarhia Austriacă și idealul în Austria Mare, în care spera să-i afle și românii o poartă a raiului național.

¹¹ Raul Crăciun, „Iancu cavalier de Flondor – o viață și o pagină de istorie”, în „Universul literar”, București, 1924, p. 798–799.

¹² „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 22, marți, 10 decembrie 1918, p. 1.

¹³ Apud Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000, p. 112.

Condițiile unirii Bucovinei cu Regatul României se înscriu într-o paradigmă ușor de creionat:

– în ciuda haosului evident din împărăția austro-ungară, deputații bucovineni români de la Viena propuneau o unire a Bucovinei cu Transilvania, ca stat în viitoarea federația austro-ungară, în care se dorea chiar și intrarea Regatului România;

– or, în Bucovina acelor zile, singura speranță se îndrepta către Regatul României, chiar dacă hotarele acestui stat cuprindeau la acea oră doar Moldova și Basarabia

– era nevoie de un glas prin care să se rostească doleanțele românilor din Bucovina și acesta a fost, înainte de toate, publicația „Glasul Bucovinei”, inițiată de prof. Sextil Pușcariu în seara zile de duminică, 30 septembrie/13 octombrie 1918;

– înainte de orice alt act pregătit al unirii cu Regatul României trebuia făcută unirea românilor din Ducatul Bucovina;

– moțiunea Constituantei nu preconiza decât unirea Bucovinei cu Transilvania și cu întreg neamul românesc, fără să rostească în mod limpede „Regatul România”;

– amănuntul nu trebuie incriminat, ci privit ca un act de prudență geopolitică, întrucât trupele germano-austro-ungare stăpâneau mai bine de jumătate din teritoriul Regatului Român iar prin Pacea de la București ocupantul și-a extins granițele și peste crestele Carpaților;

– în cazul în care ducatul Bucovina se unea cu Regatul României și mersul evenimentelor asigura o victorie a inamicului, *de jure* teritoriul Bucovinei reintra în posesia Austro-Ungariei și represaliile și-ar fi pornit cursul;

– pământul, rasa, limba, cultura, idealurile politice ale unui popor alcătuiesc niște constante care își păstrează valoarea în decursul istoriei – N. Iorga le numea permanențe istorice la Congresul internațional de la Zurich (1938);

– „un paradox al simultaneității” – se poate explica doar prin acțiunea unor constante puse în fapt în diferite locuri de către diferiți actori.

O explicație fugară a încercat și cărturarul D. Marmeliuc: „Acum, când prin jertfa nemăsurată a Regatului României, prin ajutorul marilor noștri aliați și prin concursul împrejurărilor am fost reîntronși pe deplin în situația cuvenită poporului băștinaș al acestor plaiuri, se cade să lămurim hotărât și cavalereste atitudinea noastră față de pretențiunile celorlalți locuitori ai țării.

Prin rostul președintelui guvernului provizoriu al Bucovinei s-a spus în repetite rânduri că nu se va pune nici o piedică liberei dezvoltări a fiecărei minorități și că drepturile cu cari a fost alipit fiecare cetățean la România, nu vor fi știrbite întru nimic.

Fiecare neam va putea deci să se instruiască în limba sa, să-și păstreze nesupărat de nimeni datinile și tradițiile sale etnice, să-și urmeze în tihnă credințele sale religioase, să scrie și să vorbească acasă și în societate limba sa, pe care numai popoare menite peirii pot s-o neglijeze, și să-și aleagă, în temeiul votului universal, egal, direct și secret, de reprezentanți în camerele României Mari acele persoane, pe care le va indica instinctul lui național, ca cele mai potrivite pentru garantarea

aspirațiilor lui în concordanță cu normele de solidă existență a unui stat unitar românesc.

Numai ce corespunde dar pe deplin acestor norme, cunoscute tuturor bărbaților de la conducerea minorităților din Bucovina, se poate acorda. Niciun popor de pe lume nu poate permite dar sinuciderea proprie prin ridicarea unui stat în stat. Căci atunci îi e scris sfârșitul. Avem cea mai bună dovadă în trista și meritata prăbușire a Austriei, care s-a putut menține numai atâta cât naționalitățile din acest mozaic dinastic n-au ajuns încă la deplina dezvoltare a ființei lor naționale. Îndată ce popoarele ridicate la viață proprie și-au organizat energiile pe alte temeuri decât cele ale unui sec raționament de stat cu majorități conduse de o minoritate, șandramaua s-a năruit, cum era de prevăzut.

Căci voințele centrifugale, primejdioase fiecărui organism, sunt nimicitoare pentru un stat și trebuie îndepărtate prin înțelegere, unde se poate, pe cale de concesiuni chibzuite, cari n-au voie să vatem însă întru nimic mersul firesc al evoluției normale a unui stat național unitar, niciodată însă prin criminală îngăduință, care face din străin stăpânul casei tale”¹⁴.

Se înțelege că în cele câteva zile când delegația bucovineană stă în Iași, însoțește familia regală spre București, în capitala României, are vreme să discute și despre viitorul Bucovinei. Așa că, deși unirea Bucovinei s-a făcut fără de condițiuni, din patenta regală ce consfințează unirea se întrezăresc limpede condițiile clamate de către Consiliul Național Român din Bucovina, după cum dădea știre și ziarul din Cernăuți: „Membrii delegației bucovinene care a fost la București au primit din toate locurile mai înalte asigurarea că schimbările de tranziție în Bucovina se vor face numai cu încetul și păstrându-se orice parte bună din vechea viață publică”¹⁵.

Peste câteva zile apare documentul hotărâtor:

Decretul-lege pentru Administrația Bucovinei

Legi și ordonanțe „Monitorul Oficial” din 1 ianuarie st. n. 1919 a publicat următorul Decret-lege, datat 18 decembrie st. n., 1918:

Președenția Consiliului de Miniștri

Ferdinand I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului președintelui consiliului nostru de miniștri sub no 2 212 din 1918.

Având în vedere unirea Bucovinei cu Regatul României și

¹⁴ D. Marmeliuc, „Românii și ceilalți locuitori ai Bucovinei”, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 18, miercuri, 4 decembrie 1918, p. 1.

¹⁵ „Glasul Bucovinei”, anul I, nr. 23, miercuri, 11 decembrie 1918, p. 3.

Considerând trebuința de dispoziții tranzitorii pentru administrația și justiția Bucovinei,

Am decretat și decretăm:

Art. I – În Bucovina rămân în vigoare legile și ordonanțele de până acuma.

Legile esențiale nu vor putea fi modificate decât pe cale legislativă; întrucât însă vor fi necesare schimbări, ce ar rezulta din faptul unirii cu Regatul României, ele vor putea urma prin decrete-legi.

Ordonanțele în vigoare vor putea fi schimbate de ministrul delegat al guvernului din Cernăuți, care are și dreptul a da ordonanțe privitoare la administrația Bucovinei, în cadrul legilor în vigoare.

Art. II – Pentru Bucovina vor intra în consiliul de miniștri doi miniștri fără portofoliu.

Art. III – Unul dintre acești miniștri, ca delegat al guvernului pentru administrația Bucovinei, își va avea reședința la Cernăuți, iar al doilea la București.

Art. IV – Hotărârile consiliului de miniștri privind Bucovina se vor lua cerându-se avizul ministrului delegat al guvernului la Cernăuți.

Art. V – Pentru trebuințele Bucovinei, afară de acele ale administrațiilor rezervate autorităților centrale (art. 8), se va alcătui un buget, care, după aprobarea consiliului de miniștri, va trece sub administrația ministrului delegat al guvernului la Cernăuți.

Art. VI – Pe lângă ministrul delegat al guvernului la Cernăuți se va numi un secretar general, care la împedirea sau absența ministrului va gira afacerile în numele acestuia.

În lipsa secretarului general, ministrul delegat al guvernului la Cernăuți va putea însărcina pentru cazurile împiedecării sau absenței sale vremelnice pe un alt funcționar cu girarea afacerilor; ivindu-se împiedecări sau absențe de durată mai lungă de 8 zile, această însărcinare se va face, la propunerea ministrului delegat al guvernului la Cernăuți, prin președintele consiliului de miniștri.

Art. VII – Pentru administrația Bucovinei se instituie, sub conducerea și organizarea ministrului delegat al guvernului la Cernăuți, un serviciu administrativ, cuprinzând următoarele secretariate de serviciu și anume:

1. Interne.
2. Justiție.
3. Finanțe.
4. Instrucție publică.
5. Culte.
6. Lucrări publice.
7. Industrie, comerț și îngrijire socială.
8. Agricultură, domenii și alimentare.
9. Salubritate publică.

În fruntea fiecărui secretariat de serviciu se va numi un secretar șef.

Art. VIII – Afacerile străine, armata, siguranța generală a Statului, căile ferate, poșta, telegraful, telefonul, circulația fiduciară, vămile și împrumuturile publice în Bucovina vor fi administrate de către administrațiile centrale de resort din București.

Primele numiri ale funcționarilor de la poștă, telegraf, telefon și căile ferate se vor face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți.

Privitor la serviciul siguranței publice în Bucovina, jandarmeria și poliția vor sta la dispoziția ministrului delegat al guvernului la Cernăuți.

Ca parte militară, jandarmeria rămâne sub ordinul ministrului de război; cu ocazia reorganizării jandarmeriei în Bucovina, recrutarea jandarmilor, numireaofițerilor și gradelor inferioare se va face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți.

Art. IX – Publicările oficiale privitoare la Bucovina se vor face prin „Monitorul Oficial”.

Art. X – Toți funcționarii în Bucovina, afară de cei prevăzuți la art. VIII, vor fi propuși de către ministrul delegat al guvernului la Cernăuți și vor fi întăriți după gradul lor prin decret regal sau deciziune ministerială.

Art. XI – Președintele Consiliului Nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 18 decembrie 1918

Ferdinand

Președintele consiliului de miniștri
și ministrul afacerilor străine,
Ion I. C. Brătianu

No 3 715¹⁶

În pofida acestor articole clare din Decretul-lege pentru administrarea Bucovinei, unde Regele Ferdinand îi acordă lui Iancu Flondor „locul cel mai înalt” pentru o dreaptă guvernare a provinciei alăturată Regatului României, Ion Nistor propune o politică „în interesele întregului neam românesc”: „Unindu-ne cu frații noștri din Regat, din Ardeal și din Basarabia, în cadrele României Mari, am încetat de a face politică izolată și inspirată numai de interesele provinciale. Se impune deci o schimbare radicală în viața noastră politică de până acum; nu ne mai putem gândi numai la noi înșine și trebuie să avem în vedere interesele întregului neam românesc. Acestor interese superioare subordonăm întreaga noastră activitate politică. Politica locală bucovineană a încetat cu ziua unirii. Să păstrăm din ea numai părțile bune și să ne lepădăm de toate apucăturile ei rele. Să ne simțim ca parte organică a întregului și să funcționăm în deplină armonie cu celelalte părți”¹⁷.

În fapt, „interesele întregului neam românesc” nu erau amenințate ori subminate prin „politica locală bucovineană” decât în măsura în care nu răspundeau unor interese de partid. În acest sens, încă din decembrie 1918, Ion Nistor pregătește înființarea în Bucovina a unui Partid al Unirii, programat a lua startul chiar în ziua

¹⁶ Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, ediție nouă de Ioan Felea, prefață de Mircea Popa, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2010, p. 247–250.

¹⁷ Idem, „Spre o nouă orientare”, în „Glasul Bucovinei”, anul I, nr. 25, miercuri, 29 noiembrie/13 decembrie 1918, p. 1.

de 24 ianuarie 1919. Totuși, un „partid”, așadar o parte din populația bucovineană – români, ucraini, poloni, germani, evrei, armeni – era dificil de coagulat prin conceptul „unirii” fără „politică locală bucovineană”, construcția fiind o absurditate. Și cu toată absurditatea, Partidul Democrat al Unirii ia ființă, cu oarece dificultăți, dar abia prin septembrie 1919, însă la scurtă vreme după alegerile din 1920 fuzionează cu Partidul Național Liberal.

Mai mult și mai grav, pentru Ion Nistor actul unirii Bucovinei cu Regatul României este privit ca un eveniment neașteptat: „Actul determinant în caracterizarea acestui deceniu este incontestabil Unirea proclamată în 28 noiembrie 1918. Unirea, acest magic cuvânt ne înfățișează într-o singură schițare ceasul cel mare al României, clipa de extaz unic care a izbucnit pe neașteptate în viața poporului nostru concentrându-i toate puterile într-un singur gest menit să-i determine soarta pentru totdeauna”¹⁸.

S-ar înțelege din sintagma „a izbucnit pe neașteptate” cel puțin două fapte: că istoricul face abstracție de luptele bucovinenilor în decursul celor 144 de ani sub stăpânirea austriacă și mai cu seamă de pregătirea unirii prin Constituanta din 27 octombrie 1918, prin guvernul instaurat în 9 noiembrie 1918, prin chemarea armatei române și intrarea ei în Bucovina în zilele de 6–11 noiembrie 1918 și prin hotărârea Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918.

Că istoricul Ion Nistor nu aștepta unirea Bucovinei cu Regatul României avem mărturie necrologul dedicat cronprințului Franz Ferdinand, text care a fost ulterior incriminat de adversarii săi politici. Cu unele scuze de rigoare. Dar una e să-ți exprimi compasiunea creștinească pentru moartea unui vlăstar al casei imperiale și alta e să-ți declari speranța izbăvirii neamului românesc într-o Austrie Mare. Apoi, autorul publica necrologul într-o revistă adresată învățătorilor, profesorilor și preoților, ceea ce însemna un îndemn pentru loialitate și aspirația „credinciosului popor român” într-o Austrie Mare. Cum Ion Nistor era directorul revistei „Junimea literară” din Cernăuți, ar fi avut obligația morală să-și tipărească necrologul cronprințului în propria publicație, în care a fost cuprins însă un text similar semnat de George Tofan, redactorul responsabil al revistei „Școala”. Că semnatarii și-au transferat reciproc sarcinile editoriale întru expresia compasiunii și loialității ar fi ușor de înțeles, însă cei doi cărturari români vor fi și cei dintâi pribegi bucovineni care, întorși la Cernăuți, în ziua de sâmbătă, 23 noiembrie 1918, nu pierd ocazia să se înfățișeze celor priponiți vreme de patru ani între baionetele și spânzurătorile jandarmilor generalului Eduard Fischer, ca să se laude cu mare izbândă în lupta împotriva asupritorilor austrieci. Curajul lor combatant *post bellum*, în plină revigorarea sub scutul trupelor române desrobitoare în Bucovina, rămâne, totuși, o pildă exemplară de prea repede și imorală uităciune a vechii loialități.

¹⁸ Idem, „Zece ani de viață universitară la Cernăuți”, în „Junimea literară”, anul XIX, nr. 9–12, 1930.

„Dreptatea”, no. 150, duminică 31 iulie 1921.

Vorbele și comportamentul lui Ion Nistor în acțiunile sale din Cernăuți și mai cu seamă o serie de șicane administrative în treburile Bucovinei, ca să nu socotim și cele scrise ulterior în articolele și cărțile despre istoria Bucovinei, ilustrează foarte exact avertismentul rostit de Gheorghe Grigorovici în ședința Consiliului Național al Bucovinei din ziua de 13 noiembrie 1918: „D-lor, vă declar că noi, care suntem aici, știm că o să facem loc altora. Precum amenințați azi, așa se poate întâmpla. Dacă nu ne vom arăta vrednici, vom fi șterși de frații noștri pribegi. Aceștia ne vor șterge. Azi vă dau un sfat: cei care au stat în două luntri (Bravo! Trăiască!), să nu ne dea povețe, să nu critice. Dacă stau aice între d-voastră e pentru a combate răul și aș spune că mai bine ar face respectivii să nu vorbească defel. Mulți dintre domnii care, văzând așa-numitul *fait accompli*, au început a se gudura, însă peste 2–3 săptămâni, când se vor vedea iertați, vor reveni la mendrele lor. De aceea, să ne pocăim cu toții, mai ales aceia care se simt cu musca pe căciulă. Căci, dacă vor

merge lucrurile așa, ne vor râde străinii. Străinii sunt încântați de cele ce se petrec între noi”¹⁹.

Nu știm dacă social-democratul Gheorghe Grigorovici oferă o genială intuiție politică sau pur și simplu transmitea o grabnică informație din partea unei surse priveghetoare de la Chișinău, unde social-democrații basarabeni, școliți de bolșevici, aveau destulă trecere, dar avertismentul său, rostit în dezbaterile Consiliului Național Român din Bucovina, prefigurează un viitor sumbru: Vom fi șterși de frații noștri pribegi!!!

Firește că foarte mulți bucovineni își puneau încă nădejdea în luptătorul Iancu Flondor, despre care se și scria prin gazete: „FLONDOR. Un mare român. O figură istorică. Ieri strajă neclintită a cauzei naționale, astăzi stâlpul puternic al unirii. În jurul lui s-au strâns toate nădejdiile și credințele și prin el s-a ajuns la biruință. Prin firea sa dreaptă și hotărâtă, prin voința și aspirațiile sale nestrămutate, era omul sortit să întrupeze într-un ceas mare o idee uriașă. Iancu Flondor, prezidentul Sfatului Bucovinei, trece în rândul vrednicilor făuritori ai noilor hotare și numele său rămâne neșters în hrisoavele românismului.

Cu toate că primise o cultură austriacă și că avea puternice legături cu Viena Habsburgilor, Iancu Flondor n-a putut fi ademenit de nici o mărire sau distincție. În sufletul său a rămas vecinic român, reprezentant al năzuințelor de totdeauna al poporului de plăieși și paznicul idealului național. Nicio ispită nu l-a abătut din calea spinoasă din lupta pentru izbândă.

Astăzi când țelul a fost atins, când marea operă a unirei a luat ființă, când apostolul a văzut înfiripat gândul pe care l-a propovăduit în toate unghiurile și în toate ceasurile, Iancu Flondor știe bine că marea lui misiune nu e sfârșită și că-l așteaptă o nouă și îndoită muncă pentru desăvârșirea operei consfințite.

Va trebui să cimentăm solid legăturile indisolubile ale celor două țări și, prin străduinți comune și eforturi obștești, să ne îndreptăm țara și poporul către marile lor destine de civilizație și propășire. Dacă Iancu Flondor nu așteaptă nicio răsplată pentru energia desfășurată până în ziua triumfului suntem siguri însă că o va primi cu bucurie partea sa de muncă în România Mare”²⁰.

Paradoxal, dar Unirea Bucovinei cu Regatul României a dus la o dezbinare între românii bucovineni. Bătrânii luptători, căliți în confruntările cu asupritorii străini și izbânditori într-un sfârșit pe drumul rodnic pentru idealul național, s-au lăsat înfrânți de tinerii pribegi, flămânzi și însetați de putere politică, oportuniști de ocazii fructuoase, care au prins momentul istoric de care au fugit în patria mamă și nu l-au ocrotit cu jertfa și curajul lor; au așteptat la un „colț de cotitură” și s-au impus în fața celor scăpați teferi dintre baionetele și spânzurătorile lui Eduard Fischer.

Ceea ce în cazul unor veterani precum Gheorghe Grigorovici, Dionisie Bejan sau Iancu Flondor era o jignire; stare sufletească indescriptibilă, pe care Mihai Eminescu o

¹⁹ Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, ediție nouă de Ioan Felea, prefață de Mircea Popa, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2010, p. 201–202.

²⁰ „Glasul Bucovinei”, anul I, nr. 26, sâmbătă, .../14 decembrie 1918, p. 2.

ilustrează, încă în urmă cu jumătate de veac, prin figura misterioasă a unui Archaeus: „Câtă bogăție de viață, costume, oameni, aranjament, pasiuni în câteva foi terfelite în care zăcea învăluit Archaeus. Ei bine, privește viața ca o comedie – cine-o aranjează? Privește omul ca o mașină – cine-o ține? Privește natura ca un decor – cine-o zugrăvește? Și-apoi nu uita că hârtia chiar era de nevoie numai ca să fixeze pe Archaeus. Dacă iei manuscriptul, oare el nu exista? Ba da. Ce era el? Un nimic, o posibilitate... Dar închipuiește-ți cumcă-n mijlocul reprezentației un perete cade, un actor își rupe capul, unul își uită rolul... iată un archaeus jignit și simți tu că-i jignit. De ce simți? Pentru că acel nimic e și-n tine, pentru că, insultat pe scenă, e insultat în tine. Și cu toate acestea el putea să rămâie mii de ani în saltar și corpul lui de hârtie să putrezească, tu însuși puteai să nu te naști, să fii din numărul celor ce n-au fost niciodată... ei bine, totuși existența era posibilă pentru că este. Ar fi existat ca o idee, ca o comedie primită al cărei manuscript s-a pierdut și despre care nimeni nimic nu știe, deși a existat, ba există în gândirea dumnezeirii. Prin urmare ai fost, ești, vei fi totdeauna”²¹.

Ei bine, „locul cel mai înalt” din Bucovina a fost luat în derădere și tratat cu șicane jignitoare precum cele vânturate de tinerii susținători ai lui Ion Nistor: „După informațiile particulare pe cari le avem, d. Iancu Flondor a fost numit de către M. S. Regele Comisar Regal al Bucovinei. Din același izvor deținem știrea că dl prof. Iancu Nistor a intrat în ministeriu”²².

În „Mișcarea” de la Iași citim următoarele: „Astăzi dimineată a trecut prin Iași, venind din Bucovina, delegațiunea diplomatică a guvernului bucovinean compus din d-nii I. Nistor și Galin, care duc la București procesul-verbal al Unirii Bucovinei. / La ora 11 a.m. delegațiunea diplomatică a plecat la București. / D. prof. I. Nistor va fi numit ministrul Bucovinei fără portofoliu. D. Iancu Flondor va fi numit comisar regal”²³.

Sau chiar într-o simplă reclamă publicitară: „Tabloul fotografic al serbării Unirii Bucovinei cu patria mamă, reprezentând scena când din Piața Unirii din Cernăuți d. general Zadik proclamă desăvârșirea marelui act istoric se găsește de vânzare la administrația ziarului nostru cu prețul de 1 coroane”²⁴.

Informație tendențioasă, întrucât proclamația a fost rostită de Iancu Flondor, președintele guvernului provizoriu al Bucovinei, apoi Nicu Flondor, primarul orașului Cernăuți, a dat pieței din fața primăriei numele Piața Unirii, în locul vechiului Ringplatz, iar generalul Iacob Zadik a ținut doar o scurtă alocuțiune cu încheierea „Hai să dăm mână cu mână...”, în urma căruia îndemn cei aflați acolo s-au pornit să joace Hora Unirii.

Apoi, între diferite manevre de subminare a intereselor bucovinene, Ion Nistor a propus și dizolvarea Consiliului Național Român din Bucovina, ceea ce a însemnat înlăturarea oricărei legături între popor și conducători, altfel spus deschiderea unor

²¹ M. Eminescu, *Ms. 2268, Archaeus* (variantă parțială), *Opere*, VII, Proza literară, studiu introductiv de Perpessicius, București, Editura Academiei R. S. R., 1977, p. 286.

²² „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 19, vineri, 6 decembrie 1918, p. 4.

²³ Idem, nr. 29, miercuri, 18 decembrie 1918, p. 3.

²⁴ Idem, nr. 36, vineri, 27 decembrie 1918, p. 3.

căi largi pentru dictatură ori satrapie provincială. Când Iancu Flondor înțelege că între el și popor a fost sfărtecată orice normă democratică și toate deciziile administrative sunt impuse de la București, când observă că legea instituită prin Decretul regal este călcată în picioare de către guvernanții politicieniști din Vechiul Regat, în strânsă dependență electorală de colectorul de voturi Ion Nistor, boierul de la Storojineț se retrage jignit, nu pentru postura lui politică, ci pentru că scrisa regală a fost înjosită printr-o minciună.

Pentru că Iancu Flondor avea o concepție mai democrată, susținând următoarele deziderate: „O cucerire se poate face prin forță armată, ori pe cale pacinică. «E pe palmă» că între aceste două alternative nu se putea alege decât a doua. Motivele erau: a) considerațiuni față de situația externă și de principiile Wilsoniene; b) nu ne trebuia pe lângă un front extern, unul intern; și c) istoria ne învață că prin forță nu se asimilează niciodată un popor. Polonezii din Posnania și Românii din Transilvania sunt de față.

E un principiu mecanic și social în același timp că orice forță trezește o reacțiune. Această rezistență, la început pasivă, se intensifică treptat, se organizează și se reformă într-o reacțiune activă. Efectul produs e contrariul celui dorit și atunci, în loc să asimilezi un popor, îl respingem și îl întărim.[...]

În Bucovina, toți salariații din fondurile secrete, din fondurile invalizilor – mai ales după plecarea d-lui Brătianu la Paris – au început să guițe. La centru, tot ce hotăram eu era contracarat sistematic. Și atunci, pentru a curma un echivoc și un compromis imposibil, am demisionat și mi-am menținut demisia cu toate propunerile de tranzacție. Am învins, locul meu este slobod. [...]

Țin să-ți povestesc un fapt istoric. [...] Prin veacul al 17-lea, Tudor Flondor era armaș. Într-o zi, peste măsură revoltat de jecmăneala și neobrăzarea grecoteilor pripășiți prin țară, din plin divan, a luat de urechi pe unul din acești greci boieri, l-a încălecat pe un măgar, cu fața spre coada măgarului și cu coada în mână și așa l-a plimbat pe străzile Iașului. Fanarioții dv. nu trebuie să uite că în vinele lui Iancu Flondor curge sânge de-al lui Tudor Flondor armașul”²⁵.

Din păcate, încă nu am aflat undeva o explicație din partea lui Iancu Flondor asupra faptului că ucrainii din Cernăuți sau măcar din partea de nord a Bucovinei au lăsat desfășurarea unirii cu Regatul României în seama românilor fără să opună vreo rezistență ori să comită un act de protest. Că rezistența sau inițiativa împărțirii Bucovinei între ucraini și români a fost lucrarea unor conducători politici din Lvov iar nu din Cernăuți, abstracție fiind românul Aurel Onciul, interesat mai degrabă de prelungirea afacerilor sale cu Fondul Religionar Ortodox al Bucovinei decât o veritabilă viziune politică, e fapt ușor de înțeles. Se prea poate însă ca ucrainii din Bucovina, care au ispășit și ei în vremea războiului trei invazii ale trupelor rusești și trei reveniri ale austriecilor, să fi avut prudența de a nu adera la unirea Bucovinei cu Regatul României de teama de a nu se întoarce bolșevicii de la Lvov și Kiev și

²⁵ „Timpul nou», Foaia soldaților români”, editor și redactor Filimon Taniac, Viena, anul II, nr. 9, în 27 iulie 1919, p. 3, text reproduș din ziarul „Chemarea”, București, 17 aprilie 1919, sub semnătura lui M. Mircea.

de a-i pedepsi pentru cooperarea cu românii. Expectativa le-a fost mai rodnică decât opoziția pentru că țărani ucraini din Bucovina au fost împrăștiți asemeni românilor, negustorii și meseriași ucraini și-au văzut de treburile lor și cel puțin un sfert de veac n-au avut de suportat teroarea comunistă instituită în Ucraina de către bolșevici.

Pentru viziunea lui Iancu Flondor asupra unirii românilor între hotarele unui stat cu adevărat național nimerit e să cităm scrisoare din ziua de marți, 28 noiembrie 1922, către Dimitrie Bogoș de la Chișinău:

Flondoreni, 28 noiembrie 1922

Mult stimat Domnule Bogoș,

Vă mulțumesc pentru amabila D-voastră scrisoare din 24 noiembrie a.c. și mă grăbesc să Vă răspund cum urmează:

România, întregită din patru țări, deși toate populate de același neam, despărțit însă prin secolii unii de alții care s-au dezvoltat fiecare în parte, astfel că în momentul unirii lor aceste patru ramuri ale neamului nostru nu reprezintă o cultură unitară cum ar fi fost de dorit pentru populația unui stat național omogen, trece actualmente printr-o fază critică.

Din deosebirea a patru mentalități diferite, chemate însă acum și pentru tot viitorul să colaboreze împreună la prosperitatea unei singure țări, rezultă, firește, dificultăți cari se manifestă zilnic în lipsă de coeziune fără care nu se poate închipui acea solidaritate ideală, cu un cuvânt, unificarea sufletească, atât de mult dorită și căutată, din nefericire până acu, pe căi greșite.

Cu toate acestea sunt convins că vom învinge aceste dificultăți și nu mă îndoiesc nici un moment că amalgamul acestor patru mentalități deosebite va da un rezultat splendid și va pune națiunea noastră la locul cel mai important destinat ei de istorie. Pentru mine soluția chestiunii e limpede: Trebuie căutat mijlocul cel mai potrivit pentru a înlesni tocirea asperităților cari rezultă din diferențierea acestor patru mentalități. Fricțiunea amintită trebuie însă a o restrânge la cel mai mic cerc posibil pentru a evita o săpare de prăpăstii între cele patru provincii. Calea urmată până acum de acele guverne, începând de la unificarea politică, din nefericire a fost greșită, încât aceste patru ramuri se prezintă astăzi cu mult mai puțin unificate sufletește decât înaintea unificării politice. Rezultatul acesta nefast pe care nu-l poate tăgădui nici un om cu mintea întregă e cea mai bună dovadă *că ce-a făcut până acum oficialitatea română n-a făcut bine*. Nu se apropie suflet de suflet prin bruscări sau prin mătuiri, ci o astfel de atitudine trebuie firește să producă contrarul. Dacă ne întrebăm: Cum se poate ca oameni cumiți, cu sentimente patriotice se dedau la acțiuni (aprind casa în care locuiesc) fără a-și da seama de urmări? Nu putem decât cu durere să răspundem «nu știu sermanii ce fac». Eu îi privesc ca minți turburate de otrava politicianismului de partid care îi preocupă în așa măsură, încât îi întunecă atât judecata, cât și sentimentele patriotice.

Începând din anul optsprezece strig în zadar ca-n pustiu începând de la rege până la cel mai neimportant cetățean: Colaborare! Colaborare! Colaborare!

Numai într-un guvern de colaborare de unde vor fi reprezentate acele patru ramuri diferențiate, numai într-un astfel de cerc restrâns se va putea produce aceea tocire a asperităților amintite și numai acolo se va dobândi o rezultantă armonică din patru mentalități diferite; mai ales dacă vor fi aleși din acele patru grupuri ce este mai bun și mai capabil.

Numai în acest cerc este admisibil procesul, fie cât de violent, al unificării sufletești, numai acolo la urma urmelor admit chiar și pălmi, în afară însă, odată prărsită sala Consiliului de Miniștri, Consiliul n-are voie să se prezinte altfel decât ca un singur corp solidar.

Aici zace toată buba regresului nostru, atât în privința unificării sufletești, cât și a prosperității noastre în genere. Ea se poate caracteriza cu puține cuvinte: Fiecare din partidele vechi nu dorește decât să facă din țările realipite prozeliți, să-și întărească fiecare poziția lui politică, pentru a stăpâni singur situația, lovind sălbatic în ceilalți fără a-și da seama că lovește în patria lui proprie și o degradează în străinătate, spălând înaintea Europei întregi rufe murdare. Este aceea nenorocită mentalitate a Vechiului Regat, unde interesele de partid primează asupra oricărui alt sentiment.

Răspunsul care-l doriți D-voastră e: Un unic front al tuturor elementelor patriotice ale menționatei patru ramuri pentru a combate în mod solidar metodele practicate până acum, imposibile pentru viitor.

Nu pot decât să Vă sfătuiesc a Vă considera în Basarabia într-olaltă într-un sigur grup puternic național democrat pentru a vă atașa în cele din urmă la elementele din țările cealalte cu același *credeu* politic. Începutul, pare-mi-se că s-a făcut prin contopirea Partidului Democrat din Vechiul Regat cu Partidul Național din Transilvania. Fie într-un ceas bun!

Vă rog să transmiteți tuturor celorlalți domni salutările mele frățești și primiți singur asigurarea deosebitei mele stime²⁶.

Să observăm că Iancu Flondor răspunde la solicitarea lui Dimitrie D. Bogoș – 1889–1946, om politic important în Basarabia, fost șef al Statului Major al Armatei Republicii Democratice Moldovenești (1917–1918), prefect de Lăpușna (1918–1920), ministru fără portofoliu (1922), primar al orașului Chișinău (1932–1933), deputat în Parlamentul României Mari, ca reprezentant al Partidului Național Țărănesc – în ziua de marți, 28 noiembrie 1922, la împlinirea a patru ani de la desfășurarea Congresului General al Bucovinei și rândurile așternute pe hârtie exprimă o înțeleaptă viziune asupra unirii românilor într-un singur stat, în care temeiul ar trebui să fie, înainte de toate, unirea sufletească, adică iubirea aproapelui.

²⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond *Iancu Flondor*, dosar 5, file 25–26. Cf. *Iancu Flondor, Bucovina și România Mare. Documente și scrisori*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Andrei Popescu, prefață de Mihail Neamțu, cuvânt-înanite de Maria Ioana Miculescu, București, Editura Humanitas, 2017, p. 177–179.

Scrisoarea din 28 noiembrie 1922 trebuie așezată, așadar, lângă memoriul despre fruntariile Bucovinei, pe care Iancu Flondor îl trimitea în ianuarie 1915 lui Ion I. C. Brătianu, spre a-l convinge pe politicianul de la București de necesitatea cuceririi acestui ținut românesc „prin forță armată”. Împrejurările istorice au îngăduit ca revenirea Bucovinei la patria mamă să se facă „pe cale pașnică” și în decursul acestui proces să nu se verse nici o picătură de sânge.

În zilele unirii n-a curs sânge, dar peste trei luni de zile a pornit să curgă un adevărat șuvoi de intrigi și invective.

Cum Iancu Flondor, cu franchețea obișnuită, declara că „Nu înțeleg ca din grădina Bucovinei să facem o băltoacă”, s-a retras iarăși în cuibul singurătății de la Storjineț. Nu i s-a retezet capul, precum voievodului Grigore Ghica. Dar în locul ciubărului cu saramură, s-a improvisat în paginile ziarelor adevărate hârdaie cu insulte. Și acest bărbat nu merita asemenea răsplată din partea unor bucovineni.

Oricum, Iancu Flondor și-a trăit ultimii ani ca un arheu jignit. Și se prea poate să nu fi murit de moarte bună. Cuvintele cu care s-a despărțit în seara zilei de luni, 17 octombrie 1924, de cumnatul său Sever Zotta, anume că „am să dorm bine în noaptea asta!...”. par să fie rostite în amintirea zilei de joi, 17 octombrie 1918, din urmă cu șase ani, când Iancu Flondor răspunde la chemarea grupului de la „Glasul Bucovinei” și vine la Cernăuți să le stea în frunte pentru a destrăma raptul austriac din anul 1775.